

गाव नमुना क्र. ७ आणि गाव नमुना क्र. १२ :

७/१२ या नावाबाबत एक दंतकथा प्रसिध्द आहे. या दंतकथेनुसार अहिल्याबाई होळकर यांनी सरकारी खर्चाने गरीब माणसांच्या दारात बारा फळझाडे लावली होती, त्यातील सात झाडे त्या गरीब माणसांची आणि पाच झाडे सरकारची. त्या गरीब माणसांवर या बारा झाडांची निगा राखण्याची जबाबदारी होती. या बारा झाडाला येणाऱ्या फळांपैकी सात झाडांची फळे त्या गरीबाने घ्यायची आणि उर्वरीत पाच झाडांची फळे इतर गरीबांना वाटण्यासाठी सरकारला द्यायची असे ठरवले गेले. या झाडांच्या नोंदीसाठी एक विशेष सरकारी दफ्तर निर्माण करण्यात आले. या झाडांच्या नोंदीच्या उताऱ्याला "सात बाराचा उतारा" असे म्हणण्याचा प्रघात पडला तो आजपर्यंत चालू आहे. यातील खरे-खोटे माहित नाही परंतू ७/१२ हा अनेकांच्या जिव्हाळ्याचा विषय आहे हे निश्चित. ७/१२ बाबत सखोल माहिती खालील प्रमाणे.

तलाठी दफ्तरामध्ये १ ते २१ असे २१ प्रकारचे विहित केलेले गाव नमुने असतात ज्यात अनेक प्रकारच्या नोंदी आणि माहिती समाविष्ट असते. या २१ प्रकारच्या गाव नमुन्यातील, गाव नमुना क्रमांक ७ आणि गाव नमुना क्रमांक १२ यांमध्ये गावातील प्रत्येक शेत जमीनीची, त्या शेत जमीनीत येणाऱ्या पिकांची आणि इतर संलग्न माहिती नमूद असते. या दोन्ही नमुन्यांतील माहिती एकमेकांना पूरक असल्यामुळे हे दोन्ही नमुने एकत्र, एकाच पानावर ठेवले गेले आहेत. त्यामुळे यांना ७/१२ म्हणण्याचा प्रघात आहे. ७/१२ हा जमीनीशी संबंधीत आहे. (जमीनीची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(१६) मध्ये नमूद आहे.)

• **गाव नमुना क्रमांक ७ :** या गाव नमुन्याला महसुली भाषेत 'अधिकार अभिलेख पत्रक' असेही म्हणतात. 'महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार अभिलेख आणि नोंदवह्या (तयार करणे व सुस्थितीत ठेवणे नियम १९७१' यातील नियम ३, ५, ६ आणि ७ मध्ये पहिल्यांदा ७/१२ कसा तयार करावा याचे मार्गदर्शन केले गेले आहे.

♣ गाव नमुना नं. ७/१२ मधील वरील भाग हा गाव नमुना नं. ७ असतो जो गाव नमुना नं. ६ (फेरफारांची नोंदवही) ची सूची असतो. यात मुख्यत्वे तीन स्तंभ (रकाने) असतात. (१) डावीकडील स्तंभ, (२) मध्य स्तंभ आणि (३) उजवीकडील स्तंभ. ७/१२ च्या वरील भागात प्रथम गावाचे (मौजे) नाव, तालुक्याचे नाव आणि जिल्ह्याचे नाव नमूद असते.

(१) ७/१२ चे डावीकडील स्तंभ:

♣ ७/१२ च्या (गावाच्या, तालुक्याच्या, जिल्ह्याच्या नावाखाली), डावीकडील स्तंभात (रकान्यात) शेत जमीनीचा भुमापन क्रमांक, (भुमापन क्रमांकाची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(३७) मध्ये नमूद आहे.) उपविभाग/पोट हिस्सा क्रमांक नमूद असतो. (उपविभाग/पोट हिस्सा क्रमांकाची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(३५) मध्ये नमूद आहे.) पोट हिस्स्यांची नोंद गाव नमुना क्रमांक ६ ड मध्येही केली जाते.

♣ याच्या खालील ओळीत त्या शेत जमीनीची धारणा पध्दती (भोगवटादार वर्ग १ किंवा वर्ग २ किंवा शासकीय पट्टेदार) नमूद केली जाते.

✓ **भोगवटादार १** म्हणजे ज्या शेतजमीनीचा मालक शेतकरी स्वतः असतो. अशा जमीनीची विक्री करण्यासाठी त्या शेतकऱ्यावर कोणतेही बंधन नसते किंवा कोणाच्याही परवानगीची आवश्यकता नसते. अशा शेत जमीनीला दुमाला (दुमालाची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(२) मध्ये नमूद आहे.) किंवा खालसा जमीनही म्हणतात. (भोगवटादार वर्ग १ ची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम २९(२) मध्ये नमूद आहे.)

✓ **भोगवटादार २** म्हणजे ज्या शेतजमीनीचा मालक शेतकरी स्वतः नसतो. अशी जमीनीचे हस्तांतरण करण्याच्या हक्कावर शासनाचे निर्बंध असतात. अशा जमीनीची विक्री करण्यासाठी त्या शेतकऱ्यावर काही बंधने/अटी असतात आणि त्यासाठी सक्षम अधिकाऱ्याच्या परवानगी आणि काही शासकीय सोपस्कार पूर्ण करण्याची आवश्यकता असते. अशा शेत जमीनीला बिनदुमाला किंवा नियंत्रित सत्ता प्रकारची, शर्तीची जमीन असेही म्हणतात. (भोगवटादार वर्ग २ ची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम २९(३) मध्ये नमूद आहे.) भोगवटादार २ ची नोंद गाव नमुना क्रमांक १ क मध्येही केली जाते.

✓ **शासकीय पट्टेदार** म्हणजे ज्यांना ठराविक मुदतीसाठी शासनाकडून वहिवाटण्यासाठी भाडेतत्वावर जमीन देण्यात आली आहे असे शेतकरी. (शासकीय पट्टेदारची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम २(११) मध्ये नमूद आहे.)

♣ ७/१२ वर शेत जमीनीची धारणा पध्दतीच्या खालील ओळीत त्या शेत जमीनीला ज्या स्थानिक नावाने ओळखले जाते असे स्थानिक नाव लिहीले जाते.

♣ स्थानिक नावाखालील ओळीत लागवडीयोग्य क्षेत्र लिहीले जाते. या लागवडीयोग्य क्षेत्राचे (१) जिरायत क्षेत्र आणि (२) बागायत क्षेत्र असे प्रकार लिहीले जातात. जिरायत क्षेत्र आणि बागायत क्षेत्र स्वतंत्रपणे लिहून त्याखाली या दोघांचे एकुण क्षेत्र लिहीले जाते.

जिरायत क्षेत्र म्हणजे पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून असलेले क्षेत्र आणि बागायत क्षेत्र म्हणजे इतर सिंचन साधनांपासून (कालवा, कुप नलिका ई.) पाणी मिळणारे क्षेत्र.

प्रचलीत पध्दतीनुसार शेतीचे क्षेत्र हेक्टर-आर मध्ये लिहीले जाते.

▲ एक आर म्हणजे १०७६ चौरस फुट किंवा शंभर चौरस मीटर

▲ एक एकर म्हणजे चाळीस आर किंवा चार हजार चौरस मीटर किंवा ४३०५६ चौरस फुट किंवा शुन्य हेक्टर ४१ आर.

▲ एक हेक्टर म्हणजे शंभर आर किंवा २.४७ एकर किंवा दहा हजार चौरस मीटर.

♣ जिरायत आणि बागायत क्षेत्राच्या बेरजे खाली 'पोटखराब' क्षेत्र लिहीले जाते. 'पोटखराब' क्षेत्र म्हणजे ज्या क्षेत्रात लागवड करता येणे शक्य नाही असे लागवडीयोग्य नसलेले क्षेत्र.

या 'पोटखराब' क्षेत्राचे 'वर्ग अ' आणि 'वर्ग ब' असे दोन भाग पडतात.

▲ 'पोटखराब-वर्ग अ' म्हणजे खडकाळ क्षेत्र, नाले, खंदक, खाणी इत्यादीने व्याप्त असलेले क्षेत्र.

'पोटखराब-वर्ग अ' अंतर्गत येणाऱ्या क्षेत्रावर महसूलाची आकारणी करण्यात आलेली नसते. 'पोटखराब-वर्ग अ' प्रकाराखाली येणारी जमीन शेतकऱ्यास कोणत्याही लागवडीखाली आणता येते. तथापि, अशी जमीन आकारणीस पात्र असणार नाही. 'पोटखराब-वर्ग अ' प्रकाराखाली येणाऱ्या जमीनीची आकारणी करायची असेल तेव्हा त्याबाबतचा प्रस्ताव तहसिलदारांमार्फत मा. जमाबंदी आयुक्त यांना सादर करून आदेश प्राप्त करावा लागतो. अशा आदेशानंतरच 'पोटखराब-वर्ग अ' प्रकाराखाली येणाऱ्या जमीनीची आकारणी करता येते. 'पोटखराब-वर्ग अ' प्रकाराखाली येणाऱ्या जमीनीत जर काही पीके घेतली असतील तर पीक पाहणीच्या वेळेस अशा पीकांची नोंद घेता येते.

▲ 'पोटखराब वर्ग ब' सार्वजनिक प्रयोजनार्थ म्हणजे रस्ते, पदपथ किंवा जलप्रवाह, कालवे, तलाव किंवा किंवा घरगुती प्रयोजनासाठी वापरणेत येणारे तलाव किंवा ओढा यांनी व्यापलेली किंवा कोणत्याही जाती-जमाती मार्फत दहनभूमी किंवा दफनभूमी म्हणून वापरात असणारी किंवा पाण्याची टाकी, रहिवास वापर अशा काही विशिष्ट प्रयोजनार्थ राखून ठेवलेली आणि त्यामुळे लागवडीसाठी उपलब्ध नसलेले क्षेत्र. 'पोटखराब वर्ग ब' क्षेत्रावर कोणत्याही प्रकारची महसूल आकारणी करण्यात येत नाही.

'पोटखराब वर्ग अ आणि ब' याची क्षेत्र पडताळणी जिल्हा भूमापन कार्यालयातील माहितीशी तसेच उपलब्ध अभिलेखातील लागवडीयोग्य नसलेल्या (गाव नमुना १ चा गोषवारा) क्षेत्राशी करावी. पोटखराब वर्ग अ आणि ब चे क्षेत्र स्वतंत्रपणे लिहून त्याखाली एकुण पोटखराब क्षेत्र लिहीले जाते.

♣ एकुण पोटखराब क्षेत्राखाली त्या शेतजमीनीसाठी आकारण्यात येणाऱ्या महसूलाची रक्कम लिहीली जाते. ही रक्कम रुपये-पैसे या स्वरूपात लिहीली जाते व त्याप्रमाणे खातेदाराकडून जमीन महसूल स्वरूपात तलाठी यांच्यामार्फत वसूल केली जाते. (जमीन महसूलची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(१९) मध्ये नमूद आहे.)

कायदेशीर तरतूदी :

- सर्व जमीनी करसाठी पात्र आहेत (म.ज.म.अ. कलम ६४).
- जमीनीचा कर त्याच्या वापरानुसार निश्चित होतो. (म.ज.म.अ. कलम ६७).
- करातून अंशतः सूट असलेल्या जमीनीचे कर निर्धारण जिल्हाधिकारी करतात. (म.ज.म.अ. कलम ६८).
- जमीन महसूल हा जमीनीवरील सर्वश्रेष्ठ भार असतो. (म.ज.म.अ. कलम ७२).
- जमीन महसूल प्राधान्याने देणे आवश्यक आहे. (म.ज.म.अ. कलम १६८).
- महसूल अधिकारी/कर्मचारी यांनी जमीन महसूल वसूल केल्यानंतर त्याची पावती देणे बंधनकारक आहे. (म.ज.म.अ. कलम ७६).
- ज्या गावाची पैसेवारी पन्नास पेश्यापेक्षा कमी असते तेथील जिरायत शेत जमिनीवरील शेतसारा माफ असतो परंतु स्थानिक उपकर अदा करावे लागतात.

• महसूल व वन विभाग, अधिसूचना क्र. आर.ई.व्ही. १०७७-१६४४७-ल-२ दिनांक- २९/१२/१९७७ आणि आर. ई.व्ही. १०७८-३३३३८-ल-२ दिनांक- ०८/०५/१९७९ अन्वये खालील खातेदारांना जमीन महसूलात सूट देण्यात आली आहे.

✓ ज्या खातेदारांचे संपूर्ण राज्यातील एकुण जिरायत (कोरडवाहू) जमीन धारण क्षेत्र ३ हेक्टर पेक्षा जास्त नाही आणि त्यांच्या कोणत्याही जमीनीचा, कोणताही भाग, कोणत्याही प्रकारे, सिंचनाखाली येत नाही. अशा खातेदारांना जमीन महसूल आकारणी वसूलीतुन सुट आहे परंतू जि.प. तसेच ग्रा. प. हे स्थानिक उपकर माफ नाहीत.

✓ ज्या खातेदारांच्या संपूर्ण राज्यातील एकुण शेत जमीन धारणेवर वार्षिक जमीन महसूलाची आकारणी रुपये ५/- पर्यंत आहे अशा खातेदारांना जमीन महसूल तसेच जि.प. आणि ग्रा. प. या स्थानिक उपकरांच्या वसूलीतुन सुट आहे.

✓ ज्या खातेदारांच्या संपूर्ण राज्यातील एकुण शेत जमीन धारणेवर वार्षिक जमीन महसूलाची आकारणी रुपये ५/- ते रुपये १०/- दरम्यान आहे तसेच त्यांच्या कोणत्याही जमीनीचा, कोणताही भाग, कोणत्याही प्रकारे, सिंचनाखाली येत नाही अशा खातेदारांना जमीन महसूल आकारणी वसूलीतुन सुट आहे परंतू जि.प. तसेच ग्रा. प. हे स्थानिक उपकर माफ नाहीत.

♣ शेतजमीनीसाठी आकारण्यात येणाऱ्या महसूलाच्या रक्कमेखाली 'जुडी किंवा विशेष' या प्रकारच्या रकमेचा उल्लेख असतो. 'जुडी' म्हणजे इनामदाराकडून देण्याजोगे कोणतेही मूल्य जे सरकार जमा केले जाते.

♣ या खाली खातेदाराकडून वसूल करण्याची एकुण रक्कम नमुद केली जाते.

(२) ७/१२ चा मध्य स्तंभ:

♣ ७/१२ च्या मध्य स्तंभात भोगवटादाराचे नाव लिहीलेले असते. भोगवटादार म्हणजे जमीनीचे मालक, कायदेशीररित्या जमीन कब्ज्यात असणाऱ्या व्यक्ती. (भोगवटाची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(२४) आणि भोगवटादारची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(२३) मध्ये नमूद आहे.) त्या भोगवटादाराकडे सदर जमीन कशी व कोणत्या हक्काने आली त्याबाबतचा फेरफाराचा क्रमांक त्याच्या नावाखाली वर्तूळात लिहीलेला असतो.

(३) ७/१२ चे उजवीकडील स्तंभ:

♣ ७/१२ च्या उजवीकडील स्तंभात वरील बाजुस खाते क्रमांक नमुद असतो. हा खाते क्रमांक गाव नमुना क्रमांक ८अ (खातेदारांची नोंदवही) मधील खातेक्रमांक असतो.

♣ खाते क्रमांकाखाली गाव नमुना नं. ७अ (कुळ हक्काबाबतची नोंदवही) ची थोडक्यात माहिती असते, यात 'कुळाचे नाव', 'इतर हक्क' याची माहिती असते. त्या शेतजमीनीत काही कुळ हक्क असतील तर त्या कुळाची नावे व त्याखाली सदर कुळाचा त्या जमीनीत कसा व काय हक्क आहे त्याबाबतचा फेरफाराचा क्रमांक कुळांच्या नावाखाली वर्तूळात लिहीलेला असतो.

♣ याशिवाय कुळाच्या नावाखाली 'इतर हक्क' खाली त्या जमीनीत इतर व्यक्ती किंवा संस्था यांचे काही हक्क असल्यास, जसे कर्ज, बँक बोजा, आरक्षण ईत्यादींशी संबंधीत नावे आणि त्याबाबतचा

फेरफाराचा क्रमांक नावाखाली वर्तूळात लिहीलेला असतो. शेत जमीनीत विहीर, बोअरवेल यांचा उल्लेखही 'इतर हक्क' सदरी केला जातो. काही ठिकाणी या स्तंभाच्या शेवटी सिमा आणि भूमापन चिन्हे याची माहिती नमूद असते. यालाच हद्दीची निशाणी म्हणतात. (हद्दीची निशाणीची व्याख्या 'महाराष्ट्र जमीन महसूल संहिता, १९६६, कलम १(३) मध्ये नमूद आहे.)

इथे ७/१२ मधील गाव नमुना क्रमांक ७ बाबतचा तपशील संपतो आणि त्या खाली किंवा मागील बाजूस गाव नमुना क्रमांक १२ ची माहिती सुरु होते.

गाव नमुना क्रमांक १२ : महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार अभिलेख आणि नोंदवहया (तयार करणे आणि सुस्थितीतील ठेवणे) नियम १९७१ मधील नियम २९ अन्वये असलेला गाव नमुना नं. १२ (पिकांची नोंदवही) हा तक्ता स्वरूपात असतो. हा नमुना पिक पहाणी आणि पैसेवारीसाठी अत्यंत महत्वाचा असतो. याची नोंद गाव नमुना क्रमांक ११ मध्येही असते. या गाव नमुना नं. १२ मध्ये त्या शेत जमीनीतील पिकांची आणि जलसिंचनाच्या साधनांची सविस्तर माहिती असते.

दिनांक ०१/०१/१९७६ पासून 'महाराष्ट्र जमीन महसूल नियम पुस्तिका-खंड ४' मध्ये विहित करण्यात आलेला गाव नमुना नं. १२, अंमलात आला. यामध्ये १५ स्तंभ होते, पंधरावा स्तंभ 'शेरा' हा होता. १० मे १९७६ रोजीच्या शासन परिपत्रकानुसार, गाव नमुना नं. १२ मध्ये एक स्तंभ वाढवण्यात यावा आणि स्तंभ १५ मध्ये 'प्रत्यक्ष लागवड करणाऱ्याचे नाव' लिहावे आणि नवीन सोळावा स्तंभ शेऱ्यासाठी ठेवावा असा आदेश पारित झाला. मात्र महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिकार अभिलेख आणि नोंदवहया (तयार करणे आणि सुस्थितीतील ठेवणे) नियम १९७१ मधील नियम २९, ३० व ३१ यांचे एकत्रीत वाचन केल्यास फक्त ज्या व्यक्तींना अधिकार अभिलेखातील नोंदीप्रमाणे जमीन कसण्याचा अधिकार आहे अशाच व्यक्तींची नावे स्तंभ १५ मध्ये लिहीणे योग्य ठरते. त्यामुळे प्रचलीत गाव नमुना नं. १२ मध्ये १५ स्तंभच ठेवण्यात आले आहेत.

- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१: यात वर्षाचा उल्लेख असतो.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-२: यात हंगामाचा उल्लेख असतो. यात खरीप हंगामातील पीके (०१ ऑगस्ट ते १५ ऑक्टोबर) आणि रब्बी हंगामातील पीके (१५ नोव्हेंबर ते ३१ जानेवारी) यांचा उल्लेख असतो.
- ♣ 'मिश्र पिकाखालील क्षेत्र' या शिर्षकाखाली एकूण ६ (३ ते ८) स्तंभ येतात.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-३: मिश्र पिकाचा संकेतांक याचा उल्लेख असतो. मिश्र पिकांना हे संकेतांक शेतकी विभागाकडून दिले जातात.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-४: शेत जमीनीतील मिश्र पिकाखालील जल सिंचित क्षेत्र असल्यास ते क्षेत्र किती ते येथे हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-५: शेत जमीनीतील मिश्र पिकाखालील अजल सिंचित क्षेत्र असल्यास ते क्षेत्र किती ते येथे हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-६: या स्तंभात काही घटक पिके असल्यास त्या घटक पिकाचे नाव लिहीले जाते.

- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-७: या स्तंभात घटक पिकाखालील जल सिंचित क्षेत्र हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-८: या स्तंभात घटक पिकाखालील अजल सिंचित क्षेत्र हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- 'निर्भळ पिकाखालील क्षेत्र' या शिर्षकाखाली एकूण ३ (९ ते ११) स्तंभ येतात.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-९: या स्तंभात निर्भळ पिकाचे नाव लिहीले जाते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१०: शेत जमीनीतील निर्भळ पिकाखालील जल सिंचित क्षेत्र असल्यास ते क्षेत्र किती ते येथे हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-११: शेत जमीनीतील निर्भळ पिकाखालील अजल सिंचित क्षेत्र असल्यास ते क्षेत्र किती ते येथे हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते.
- 'लागवडीसाठी उपलब्ध नसलेली जमीन' या शिर्षकाखाली एकूण २ (१२ ते १३) स्तंभ येतात.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१२: यात लागवडीसाठी उपलब्ध नसलेल्या जमीनीच्या स्वरूपाचे वर्णन लिहीतात. म्हणजे कोणत्या कारणामुळे सदरचे क्षेत्र लागवडीसाठी उपलब्ध नाही. उदा. विहीरीमुळे, पड असल्यामुळे, घर असल्यामुळे इत्यादी. गाव नमुना १२ च्या स्तंभ १२ मध्ये पडीक जमीनीचा उल्लेख करतांना खाली नमूद आठ विविध प्रकाराखालील जमीनींचा स्वतंत्रपणे उल्लेख करावा.
- ♣ **लागवडीस अयोग्य, पडीक जमीन** : (१) गावातील सरकारी तसेच खाजगी वनांखालील जमीनीचे क्षेत्र, (२) डोंगराळ, खडकाळ भाग, वाळवंट, नद्यांखालील क्षेत्र, (३) इमारती, रेल्वे,रस्ते, दफनभूमी, सैनिकी छावण्या, पाणीपुवठा साधने इत्यादी.
- ♣ **लागवडीस योग्य, पडीक जमीन** : (४) काही विशिष्ट कालावधीसाठी (५ वर्षे किंवा अधिक काळासाठी) पडीक ठेवलेल्या जमीनी, (५) गवताळ आणि गुरे चारण्यासाठी वापरण्यात येणाऱ्या जमीनी, (६) वनांव्यतिरिक्त उपयुक्त झाडे असलेल्या जमीनी, (७) इतर पडीक (१ ते ५ वर्षे काळासाठी) जमीनी, (८) चालू पडीक (वर्षामध्ये फक्त एकाच हंगामात (खरीप किंवा रब्बी)) पडीक ठेवलेल्या जमीनी.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१३: यात लागवडीसाठी उपलब्ध नसलेल्या जमीनीचे क्षेत्र हेक्टर- आर मध्ये लिहीले जाते. म्हणजेच वरील प्रमाणे विहीर किती क्षेत्रात बांधली आहे, किती क्षेत्र पड आहे, किती क्षेत्रात घर बांधले आहे इत्यादी.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१४: यात सदर जमीनीत उपलब्ध असलेल्या जलसिंचनाच्या साधनांचा उल्लेख असतो. उदा. विहीर, बोअरवेल, पाट, कालवा इत्यादी. जलसिंचनाच्या साधनांची नोंद गाव नमुना क्रमांक १४ मध्येही असते.
- ♣ गाव नमुना नं. १२- स्तंभ-१५: हा स्तंभ शेरा लिहीण्यासाठी वापरला जातो.
- पिक पहाणीच्या वेळेस मालक अथवा कुळ यांचे व्यतिरिक्त अन्य व्यक्ती जमीन कसत असेल तर तलाठी फॉर्म नंबर १४ भरून तहसिलदारकडे पाठवतात. गाव नमुना ७ब मध्ये त्या व्यक्तीची पॅसिलने नोंद करतात. अशा वेळेस गाव नमुना १२ च्या स्तंभ १५ मध्ये कोणतीही नोंद न घेता पॅसिलने 'फॉर्म नंबर १४ भरून पाठवला, निर्णयाधिन' असे लिहावे. मात्र पिकांच्या नोंदी वस्तुस्थितीप्रमाणे घ्याव्यात.

तहसिलदार यांनी 'नमुना १४ च्या फॉर्ममध्ये नाव असणारी व्यक्ती जमीन कसत होती' असा निकाल दिला तर गाव नमुना क्रमांक १२ च्या स्तंभ १५ मध्ये आणि गाव नमुना क्रमांक ७ब मध्ये तहसिलदार यांनी सदर बाबत दिलेल्या निकालाचा क्रमांक व दिनांक लिहून तशी नोंद करावी. जर तहसिलदार यांनी 'नमुना १४ च्या फॉर्ममध्ये नाव असणारी व्यक्ती अनाधिकाराने जमीन कसत आहे' असा निकाल दिला तर गाव नमुना क्रमांक १२ च्या उचित स्तंभामध्ये जमीन मालकाचे नाव दाखल करावे आणि गाव नमुना क्रमांक ७ब मधील पेन्सिलची नोंद खोडून टाकावी.

महत्वाचे:

- गाव नमुना नं. ७/१२ सदरी कोणतीही नोंद किंवा बदल फेरफाराशिवाय होत नाही.
- गाव नमुना नं. ७/१२ लिहितांना प्रत्येक भुमापन क्रमांक/पोट हिस्सा क्रमांक यासाठी स्वतंत्र पान वापरले जाते. गाव नमुना नं. ७/१२ पुस्तकातील प्रत्येक पान तहसीलदारांनी त्यांच्या सही आणि गोल शिक्क्यासह प्रमाणित केलेले असावे.
- खरेदी, विक्री, वाटप किंवा अन्य कारणामुळे जमिनीचा पोट हिस्सा झाला असेल तर त्याची नोंद गाव नमुना नं. ७/१२ पुस्तकातील स्वतंत्र पानावर घ्यावी आणि त्यासाठी गाव नमुना नं. ७/१२ पुस्तकातील शेवटचे कोरे पान वापरावे. दहा वर्षांनंतर गाव नमुना नं. ७/१२ पुनर्लेखनाच्यावेळेस असे लिहिलेले शेवटचे पान योग्य त्या अनुक्रमांकाने लिहावे.
- मालक अथवा कुळ यांचे व्यतिरिक्त अन्य व्यक्ती जमीन कसत असेल तर दरवर्षी फॉर्म नंबर १४ भरून तहसिलदारकडे पाठवावा आणि गाव नमुना ७ब मध्ये त्या व्यक्तीची पेंसिलने नोंद करावी.
- फॉर्म नंबर १४ बाबत तहसिलदारांच्या निकालान्वयेही पिक पहाणी फक्त एका वर्षासाठीच लावता येते. मागील काही वर्षांची पिक पहाणी लावता येत नाही.

● ७/१२ लिहितांना घ्यावयाची काळजी :

अ. दर दहा वर्षांनी गाव नमुना नं. ७/१२ चे पुनर्लेखन करण्यात येते.

आ. गाव नमुना नं. ७/१२ चे पुस्तक १०० ते १५० पानाचे असावे. ते चांगले बांधलेले असावे तसेच त्याला जाड पुठ्याचे कव्हर असावे.

इ. गाव नमुना नं. ७/१२ चे पुस्तक लिहितांना कुठेही, कधीही खाडाखोड करू नये.

ई. ७/१२ पुनर्लेखनाच्यावेळेस जुन्या ७/१२ च्या पानावरील सर्व फेरफार क्रमांक पुनर्लिखित ७/१२ च्या पानावर (कंसात) वरील बाजूला लिहिणे आवश्यक आहे. याकडे काटेकोरपणे लक्ष द्यावे.

उ. रद्द झालेली, अधिकार संपलेली (कंस झालेली) नावे पुनर्लेखनाच्यावेळेस नवीन ७/१२ च्या पानावर लिहिण्याची आवश्यकता नसते. परंतू त्यांचे फेरफार क्रमांक न चुकता लिहावेत.

ऊ. पुनर्लेखनानंतर ७/१२ पुन्हा तपासून पहावा. जुनी ७/१२ पुस्तके तहसील कार्यालयातील अभिलेख कक्षात जमा करावी.